

T-54
/2

T-57/2

3301 SARAJEVO
BIBLIOTEKA
INV. BR. K-13924
KD-1258

RETROSPEKTIVA

GORAN TRBULJAK

Salon Muzeja savremene umetnosti
Pariska 14, Beograd
4 — 14. decembar 1981. godine

**Ne želim pokazati ništa
novo i originalno¹, činje-**

**nica da je nekom dana
mogućnost da napravi**

**izložbu važnija je od
onoga što će na toj iz-**

ložbi biti pokazano²;
ovom izložbom održa-

**vam kontinuitet u svom
radu.³**

1. Galerija Studentskog centra, Zagreb, novembar 1971.
2. Galerija suvremene umjetnosti, Zagreb, maj 1973.
3. Studio Galerije suvremene umjetnosti, april 1979.

Kada jedan umetnik odluči da izložbu ne shvati kao priliku za dalje upotpunjavanje svoga opusa već je, naprotiv, shvati kao povod za preispitivanje sopstvenih stavova, onda se o samoj toj izložbi može govoriti pre kao o činu umetničkog ponašanja nego kao uvidu u rezultate umetničke produkcije. Goran Trbuljak je mogao na ovoj izložbi prikazati izbor onoga što je uradio tokom protekle decenije ili makar u poslednje vreme; umesto toga, on je svesno mimoišao karakter izložbe kao prezentacije finalnih objekata da bi upravo kroz medij izložbe kao javnog nastupa izneo neke od dilema sa kojima se kroz čitavo svoje delovanje susretao. Ne treba sumnjati da su ga na to naveli ne samo subjektivni razlozi nego i svest o prirodi i položaju umetnosti u istorijskom trenutku u kome se njegov rad formirao.

Trbuljak je jedan od protagonista nove umetničke prakse u Jugoslaviji i možda je temeljitije od drugih iz kruga autora njemu bliske orijentacije od početka bio zaokupljen pitanjem šta je to stvarno novo u ovom načinu shvatanja umetnosti. Iako se koristio raznim tada tek uvedenim izražajnim medijima, Trbuljak nije bio autor koji prevashodno teži širenju područja primene umetničkih tehnika: naprotiv, on je osećao da pre nego što će se poduhvatiti tih tehnika umetnik treba da se u samom sebi suoči sa izazovom smisla vlastitog rada, kao i načinom uključivanja toga rada u postojeću kulturnu okolinu. Umetnost početka 70-tih godina — a to je trenutak kada Trbuljak izgrađuje i prvi put manifestuje svoje stavove — jeste nova po tome što se zasniva kao umetnost izrazito refleksiivnog i autorefleksivnog karaktera: umetnik ispunjen afinitetima prema etici istorijskih avangardi i saznanjem o njihovom doprinosu i sudbini, umetnik istovremeno obavešten o tada najaktuelnijim zbivanjima, ne može se bez stroge samokontrole prepustiti produkciji estetskih objekata već pre izvršenja te produkcije on mora da preispita okolnosti koje na unutrašnjem (individualnom) i spoljašnjem (socijalnom) planu determinišu prirodu i posledice njegovog rada. U umetnosti 70-tih godina približavaju se i gotovo poistovećuju ravan prakse i ravan refleksije o toj praksi: novi pojam umetnosti nije u tome da materijalni objekt (delo) bude zamenjen vizuelnim nacrtom ili verbalnim opisom mogućeg dela, već je u tome da samo delo funkcioniše kao jedna metajezicka formulacija vezana uz neki teorijski ili praktični problem umetnosti.

Sledeći zaključak od kojeg dolazi autor zaokupljen tim novim pojmom umetnosti jeste pad iluzije o nadistorijskoj prirodi sopstvenog rada: umesto da umetnost smatra plodom nadahnuća ili makar posledicom neke od privilegovanih tehnika, krug umetnika kome pripada i Trbuljak konstatuje ulogu

koju socijalno-kulturni kontekst ima u promovisanju rezultata umetničke prakse. Za poziciju Trbuljaka mogu da važe iste one kvalifikacije koje Bonito Oliva pridaje radu Burena: »on pokazuje kako je umetničko delo određeno kontekstom u koji je postavljeno; nije umetnik taj, već širi uslovi (istorijski, ekonomski, kulturni) koji daju umetnički karakter umetničkom gestu«. Ova tvrdnja nesumnjivo priznaje krizu kompetencije ličnosti umetnika: on zna da je danas definitivno izgubljeno osećanje nadmoći umetnika nad umetničkim sistemom i stoga ne želi da prikrije stvarno stanje marginalnosti svoje pozicije u tom sistemu. I pošto umetnik sebe više ne smatra središtem tog sistema, jedino što mu preostaje jeste pronalaženje neke strategije izazovnog ponašanja kojim želi da dovede u pitanje ne samo globalni pojam umetnosti nego istovremeno s time i svoj vlastiti rad unutar tog pojma umetnosti.

U razgovoru sa G. Petrcolom (*Umetnik u krizi 1975—1980*. Studentski list, Zagreb, 23. I 1981) Trbuljak je izneo naizgled paradoksalnu tvrdnju da je on »umetnik po onome što ne radi, a ne po onome što radi«: »ja nisam imao ekspozite nego samo izložbe«, glasi njegov zaključak. Ako bi se shvatila doslovno, ova tvrdnja nije posve tačna: Trbuljak je dovoljno radio i imao je ekspozite na nizu izložbi, no u jednom suštinskom smislu, dakle u smislu temeljnog konceptijskog određenja njegovog shvatanja umetnosti, on zaista predstavlja u jugoslovenskim umetničkim prilikama valjda jedinog autora koji je svesno i ne ustežući se od rizika nerazumevanja operisao strategijom tzv. »estetike šutnje«. U kulturi koja nije navikla na prekršaje nekih ustaljenih vidova umetničkog ponašanja i gde se umetnik smatra pozvanim da često ne pitajući se o najdubljim razlozima vredno i skromno upotpunjava svoje delo, svako opredelenje za ovu odluku odustajanja od permanentne produkcije čini se krajnje neuobičajenim. S druge strane, treba istaći da savremena umetnost pozna niz ovih iskaza »šutnje« ili pak kretanja ka tom iskazu »šutnje« i upravo na takvim primerima zasnovane su mnoge ključne teorijske analize o problematskom liku umetnosti našeg vremena. Evo jedne od takvih analiza u poznatom tekstu Susan Sontag pisanom 1967: »Kao svojstvo umjetničkog djela, šutnja može postojati isključivo u figurativnom smislu (drugim riječima: ako djelo uopće postoji, šutnja je samo jedan element u njemu). Umjesto sirove ili ostvarene šutnje, mi otkrivamo različita kretanja k jednom neprestano uzmičućem obzorju šutnje — ali kretanja koja se, po definiciji, nikada ne mogu potpuno dokončati«. I na drugom mestu, kao neka vrsta zaključka: »Izbor neprekidne šutnje ne poništava djelo. Naprotiv, retroaktivno daje jednu dodatnu snagu i vjerodo-

stojnost onom što je prekinuto — odbacivanje djela postaje novi izvor njegove valjanosti, potvrda neosporne ozbiljnosti«.

Za Trbuljakov slučaj važi simptom »nje-govanja metaforičke šutnje«, simptom »kretanja ka jednom neprestano uzmičućem obzorju šutnje«, da se još jednom pozovemo na formulacije Susan Sontag. Jer, on nije definitivno prekinuo svoj rad nego je taj rad postepeno lišavao svakog materijalnog dokaza o njegovom izvršenju, ne pristajući ipak na to da ga odsustvo umetničkog predmeta dovede do iščezavanja svakog znaka umetničkog ponašanja. Ti znakovi umetničkog ponašanja bili su u toku Trbuljakovog desetogodišnjeg bavljenja novom umetničkom praksom ispoljeni u tri navrata i jedno istovremeno sažimanje sva ta tri čina predstavlja sastav ove njegove retrospektive. Naime, materijal izložbe u Galeriji Studentskog centra u Zagrebu novembra 1971. Trbuljak svodi samo na jedan plakat sa natpisom *Ne želim prikazati ništa novo i originalno*, a ovim činom on dira u jedno od najosetljivijih mesta prirode umetničkog rada koji skoro kod svakog autora živi pod opsesijom zahteva za neprekidnom inovativnošću i izvornošću. Umetnik taj zahtev često oseća kao presiju nad normalnim odvijanjem svoje prakse: on zna da ga ne može stalno ispunjavati i stoga odlučuje da u korenu prekine sa tim očekivanjem sredine, a priznanje tog odustajanja u vidu verbalne tvrdnje čini mu se ispravni-je od ulaska u zamku danas tako česte ne-problemske hiperprodukcije kojoj mnogi umetnici podležu naivno verujući da rade nešto zaista »novo i originalno«. Nadalje, na brojnim primerima umetničkog života Trbuljak je uočio da mreža galerijskih institucija ima ne malog udela u formiranju hijerarhije umetničkih vrednosti i kada sâm u jednom trenutku dobija priliku da mu izlaganje u vrlo renomiranoj galeriji doprinese sticanju statusa priznatog umetnika, on tu priliku koristi ne za neku fiktivnu ličnu afirmaciju nego za pokretanje pitanja o stvarnom karakteru i posledicama jednog javnog umetničkog nastupa. To je, čini se, bilo značenje tvrdnje koja glasi: *Činjenica da je nekom data mogućnost da napravi izložbu važnija je od onoga što će na toj izložbi biti prikazano*, objavljenoj na plakatu Trbuljakove izložbe u Galeriji suvremene umjetnosti maja 1973. I najзад, nakon višegodišnje prisutnosti u umetničkom životu, pritisnut očekivanjem sredine za uvek novim dokazivanjem, Trbuljak oseća potrebu da iskaže svoje opstajanje u oštrim rivalskim odnosima koji vladaju u umetničkom sistemu i poziv za izlaganje u Studiju Galerije suvremene umjetnosti aprila 1979. koristi zato da, umesto prikaza konkretnih ekspozata, na plakatu objavi tvrdnju koja glasi: *Ovom izložbom održavam kontinuitet u svome radu*.

O radu ovog umetnika Nena Dimitrijević je 1978. iznela sledeću primedbu: »Trbuljak se bavi socijalnim aspektima umjetnosti... on transponira vlastita neposredna iskustva, svoje sukobe i konfrontacije s umjetničkim sistemom u koherentnu kritiku«. Danas, kada su ideološke napetosti oko nove umetničke prakse donekle popustile, Trbuljakov rad moguće je shvatiti ne toliko kao bavljenje socijalnim koliko kao bavljenje individualnim i intimnim aspektima umetnosti: od stadijuma refleksije i kritike on prelazi na stadijum autorefleksije i samokritike svodeći globalne probleme na svoj lični slučaj. Rasprava o »krizi umetnosti« prenosí se tako na raspravu o »umetniku u krizi«, kako glasi naziv nedavne Trbuljakove izložbe u Galeriji Studentskog centra u Zagrebu. Samo oni koji

krajnje olako prelaze preko radnih i moralnih dilema savremenog umetnika mogu ovo priznanje shvatiti kao neku vrstu slabosti; oni koji dobro znaju sve teškoće opstajanja umetnika u pozivu kojega uprkos svemu ne može napustiti, shvatiće ovaj čin kao znak krajnje odgovornosti, iskrenosti, jednom rečju kao znak snage. Pokrećući raspravu koja se ne tiče samo njega, ali u kojoj je samog sebe najpre doveo u iskušenje, Trbuljak nas upućuje na saznanje da se bitni doprinos nekog umetničkog rada danas ne meri po njegovoj fiktivnoj estetskoj dovršenosti nego po njegovoj konkretnoj problemskoj otvorenosti.

Ješa Denegri

GORAN TRBULJAK

Rođen 1948. godine u Varaždinu. Diplomirao na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu 1972. godine.

Adresa: Djalskog 39, 41000 Zagreb

VAŽNIJE SAMOSTALNE IZLOŽBE:

- 1971 — Zagreb, Galerija Studentskog centra
- 1973 — Zagreb, Galerija suvremene umjetnosti
- 1979 — Zagreb, Studio Galerije suvremene umjetnosti
- 1981 — Beograd, Salon Muzeja suvremene umetnosti